

Олександр ШАМАРА

радник директора Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України», доктор філософії в галузі права, старший дослідник, доцент

ORCID: 0000-0002-0571-0437

СПЕЦІАЛЬНА ПІДГОТОВКА КАДРІВ ТА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ СИСТЕМИ ОРГАНІВ ПРАВОСУДДЯ УКРАЇНИ, ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ПОБУДОВИ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ

Станом на сьогодні в Україні є різні підходи щодо архітектури побудови системи органів Військової юстиції України. За першим підходом Військова юстиція України складається з:

- військової поліції;
- військової прокуратури;
- військових судів.

Так, за результатами опрацювання Офісом Генерального прокурора матеріалів до розгляду на засіданні Ради національної безпеки і оборони України з питання «Про невідкладні заходи щодо поглиблення інтеграції України до Організації Північноатлантичного договору», було скеровано, в адресу Секретаря Ради національної безпеки і оборони України, листа від 14.05.2021 №11/4-4вих-21 із пропозиціями Офісу Генерального прокурора щодо утворення в Україні системи Військової юстиції, у складі військової поліції, військової прокуратури та військових судів. Пропозиції надані Офісом Генерального прокурора листом від 14.05.2021 №11/4-4вих-21 були нагальними та такими, що відповідають Указу Президента України від 14.09.2020 року №392/2020, яким затверджено рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14.09.2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»[1].

За другим підходом, який міститься у проекті Закону «Про організаційно-правові основи побудови та функціонування Військової юстиції України» від 13.09.2023 року №10042 Військова юстиція України складається:

1. Військова поліція.
2. Військова контррозвідка та орган досудового розслідування державного органу спеціального призначення з правоохоронними функціями, який забезпечує державну безпеку України.
3. Військова прокуратура.
4. Військова адвокатура.

5. Військовий суд[2].

На наш погляд така побудова системи органів Військової юстиції України є більш прийнятною, через призму наявних загроз у воєнній та військовій сфері, особливо приймаючи до уваги, що в умовах збройної агресії російської федерації проти України, виняткового значення набуває створення і функціонування системи органів Військової юстиції України, відповідальної за забезпечення законності і правопорядку, здійснення правосуддя, захисту прав людини у військовій, воєнній та оборонній сферах та як складова забезпечення національної безпеки України здійснювати, в межах повноважень органів, які будуть входити до її системи, заходи щодо забезпечення воєнної безпеки, а саме захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від воєнних загроз.

Не зважаючи на зазначені вище підходи побудови системи органів Військової юстиції України одним з ключових питань її функціонування буде дієва організація та здійснення спеціальної підготовки та підвищення кваліфікації її кадрів.

У цьому зв'язку слід звернути увагу, що в системі органів правосуддя України діє декілька ключових «гравців» (державних органів/навчальних закладів), які відповідно до чинного законодавства здійснюють спеціальну підготовку та підвищення кваліфікації суддів, прокурорів та адвокатів: Тренінговий центр прокурорів України, Національна школа суддів України, Вища школа адвокатури.

Тренінговий центр прокурорів України відповідно до статті 80 Закону України «Про прокуратуру» є державною установою, що здійснює підвищення кваліфікації прокурорів, державних службовців органів прокуратури та первинну підготовку прокурорів - стажистів окружних прокуратур. На Тренінговий центр прокурорів України не поширюється законодавство про вищу освіту. Тренінговий центр прокурорів України функціонує при Офісі Генерального прокурора і може мати регіональні відділення[3].

Національна школа суддів України відповідно до статті 104 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» є державною установою із спеціальним статусом у системі правосуддя, яка забезпечує підготовку висококваліфікованих кадрів для системи правосуддя та здійснює науково-дослідну діяльність[4]. На Національну школу суддів України не поширюється законодавство про вищу освіту. Національна школа суддів України утворюється при Вищій кваліфікаційній комісії суддів України і здійснює свою діяльність відповідно до цього Закону та статуту, затвердженого Вищою кваліфікаційною комісією суддів України. Національна школа суддів України відповідно до статті 89 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» проводить підготовку суддів для підтримання кваліфікації відповідно до досвіду роботи суддів, рівня і спеціалізації суду, в якому вони працюють, а також з урахуванням їхніх індивідуальних потреб. З цією метою Національна школа суддів України організовує тренінги, що є обов'язкови-

ми в межах підготовки, а також тренінги, які суддя має право обрати залежно від своїх потреб.

Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» не визначено процедуру підвищення кваліфікації та орган або установу, яка здійснює підвищення кваліфікації адвокатів[5]. Статтею 21 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» серед обов'язків адвоката визначено підвищувати свій професійний рівень. У статті 48 цього Закону визначено лише те, що рада адвокатів регіону сприяє підвищенню їх кваліфікації, у статті 45 Закону визначено, що Національна асоціація адвокатів України забезпечує високий професійний рівень адвокатів України. Відповідно до Статуту Національна асоціація адвокатів України серед завдань визначено у пункті 2.2.8 сприяння вдосконаленню системи підготовки та підвищення кваліфікації адвокатів[6]. Тобто, Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокату не обмежено право щодо вибору місця де ним буде здійснено підвищення свого професійного рівня. Проте, у цьому зв'язку слід згадати Вищу школу адвокатури Національної асоціації адвокатів України, статус якої не визначено Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Відповідно до Порядку підвищення кваліфікації адвокатів України, затвердженого рішенням Ради адвокатів України від 03.07.2021 року №63[7], Національна асоціація адвокатів України забезпечує високий професійний рівень адвокатів України. Організація та реалізація процесу підвищення кваліфікації адвокатів в Україні здійснюється Вищою школою адвокатури Національної асоціації адвокатів України за сприяння рад адвокатів регіонів та сторонніми операторами підвищення кваліфікації адвокатів, що акредитовані згідно цього Порядку.

Слід констатувати проіснування монополії з боку Національної асоціації адвокатів України (всеукраїнською недержавною некомерційною неприбутковою професійною організацією) в процесі підвищення кваліфікації адвокатів Вищою школою адвокатури Національної асоціації адвокатів України. У разі відсутності сторонніх операторів Вища школа адвокатури Національної асоціації адвокатів України по суті стає монополістом з підвищення кваліфікації адвокатів, чим обмежує можливість адвоката у відповідності до статі 21 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» підвищувати свій професійний рівень в іншій установі/навчальному закладі, у тому числі іноземному.

За умови визначення в Конституції України єдиної системи органів правосуддя до якої належить прокуратура, адвокатура та суди в Україні має місце три різні центри підвищення кваліфікації кожного суб'єкта органів системи органів правосуддя.

В рамках зазначеного вище доцільно звернути увагу на існування Європейської мережі судових тренінгів (European Judicial Training Network – EJTN), яка є основною платформою для підготовки та обміну знаннями європейської судової системи. EJTN представляє інтереси понад 120.000 європейських суддів, прокурорів по всій Європі та досвід країн Європи де підготовка та підвищення кваліфікації прокурорів та судів в одній установі (наприклад, такі країни євро-

пейської спільноти, як Республіка Польща, Словаччина, Республіка Чехія, Королівство Бельгія, Франція, Болгарія, Румунія, Португалія, Королівство Іспанія тощо).

Крім того, слід брати до уваги питання фінансування функціонування державних навчальних закладів, які здійснюють спеціальну підготовку та підвищення кваліфікації прокурорів, суддів та скрутного положення держави у зв'язку скеруванням значних ресурсів на оборону країни.

Приймаючи до уваги наведене вище, вбачається за доцільне створення єдиної державної установи, яка буде здійснювати спеціальну підготовку та підвищення кваліфікації суддів, прокурорів та адвокатів. Особливої уваги у цьому зв'язку слід звернути постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання матеріального забезпечення працівників Національної школи суддів України» від 9 жовтня 2020 року № 935 та «Деякі питання матеріального забезпечення працівників Тренінгового центру прокурорів України» від 23 грудня 2020 р. № 1307, які слід буде привести у відповідність до реалій функціонування єдиної державної установи, яка буде здійснювати спеціальну підготовку та підвищення кваліфікації суддів, прокурорів та адвокатів.

Окрему увагу звертає на себе статус Національної школи суддів України - державна установа із спеціальним статусом у системі правосуддя, яка забезпечує підготовку висококваліфікованих кадрів для системи правосуддя. Слід констатувати, що у Законі України «Про судоустрій і статус суддів» зроблено передумови щодо створення єдиної державної установи, яка буде здійснювати спеціальну підготовку та підвищення кваліфікації суддів, прокурорів та адвокатів.

Така державна установа повинна бути автономною з власним бюджетом, яка, таким чином, буде здатна у консультаціях із суддями, прокурорами та адвокатами виробляти навчальні програми та забезпечувати їх реалізацію під час спеціальної підготовки та підвищенні кваліфікації. Оскільки це, по-перше, надасть можливість тим, хто відповідає за навчання суддів, прокурорів та адвокатів не відповідати за призначення або службове просування суддів, прокурорів та адвокатів, а по-друге належно розмежувати ролі між органом, який безпосередньо несе відповідальність за підготовку та підвищення кваліфікації суддів, прокурорів, адвокатів та органів, та який здійснює дисциплінарну практику відносно них.

Резюмуючи викладене слід наголосити, що єдина державна установа, яка буде здійснювати спеціальну підготовку та підвищення кваліфікації суддів, прокурорів та адвокатів буде відповідати сталій європейській практиці, консолідованої організації та здійснення спеціальної підготовки та підвищення кваліфікації представників органів системи правосуддя, визначених Конституцією України. Край актуальним та нагальним, та набуває особливої актуальності це питання, через призму організації навчання та підвищення кваліфікації системи органів Військової юстиції України, в умовах впровадження правового режиму воєнного стану та особливого періоду, спровокованими військовою агресією росії проти України.

1. Про Стратегію національної безпеки України: Указ Президента від 14 вересня 2020 року № 392/2020. Законодавство України : офіц. портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0005525-20#Text> (дата звернення: 11.02.2024).
2. Проект Закону про організаційно-правові основи побудови та функціонування Військової юстиції України від 13.09.2023 року №10042. Законодавство України : офіц. портал. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42777>. (дата звернення: 11.02.2024).
3. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII. Законодавство України : офіц. портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>. (дата звернення: 11.02.2024).
4. Про судоустрій і статус суддів від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. Законодавство України : офіц. портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>. (дата звернення: 11.02.2024).
5. Про адвокатуру та адвокатську діяльність від 5 липня 2012 року №5076-VI. Законодавство України : офіц. портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>. (дата звернення: 11.02.2024).
6. Статут Національна асоціація адвокатів України від 17.11.2012 року. Національна асоціація адвокатів України : офіц. портал. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/inshi-dokumenty/statut_naau.pdf. (дата звернення: 11.02.2024).
7. Порядок підвищення кваліфікації адвокатів України, затвердженого рішенням Ради адвокатів України від 03.07.2021 року №63. Національна асоціація адвокатів України : офіц. портал. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/poryadki/2023-05-20-poryadki-47_648ab4a9eefef.pdf. (дата звернення: 11.02.2024).

Шамара Олександр. Спеціальна підготовка кадрів та підвищення кваліфікації системи органів правосуддя України, через призму побудови та функціонування військової юстиції України

В умовах збройної агресії російської федерації проти України, виняткового значення набуває створення і функціонування системи органів Військової юстиції України, відповідальної за забезпечення законності і правопорядку, здійснення правосуддя, захисту прав людини у військовій, воєнній та оборонній сферах та як складова забезпечення національної безпеки України здійснювати, в межах повноважень органів, які будуть входити до її системи, заходи щодо забезпечення воєнної безпеки, а саме захищеності державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від воєнних загроз.

Не зважаючи на зазначені вище підходи побудови системи органів Військової юстиції України одним з ключових питань її функціонування буде дієва організація та здійснення спеціальної підготовки та підвищення кваліфікації її кадрів.

У цьому зв'язку слід звернути увагу, що в системі органів правосуддя України діє декілька ключових «гравців» (державних органів/навчальних закладів), які відповідно до чинного законодавства здійснюють спеціальну підготовку та підвищення кваліфіка-

ції суддів, прокурорів та адвокатів: Тренінговий центр прокурорів України, Національна школа суддів України, Вища школа адвокатури.

Ключові слова: військова юстиція, органи правосуддя, підготовка кадрів для системи органів правосуддя

Shamara Oleksandr. Special training of personnel and advanced training of the system of justice bodies of Ukraine, through the prism of the construction and functioning of the military justice system of Ukraine

In the conditions of the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine, the creation and functioning of the system of Military Justice of Ukraine, responsible for ensuring law and order, the administration of justice, the protection of human rights in the military, military and defense spheres and as a component of ensuring the national security of Ukraine, acquires exceptional importance. within the powers of the bodies that will be part of its system, measures to ensure military security, namely the protection of state sovereignty, territorial integrity and the democratic constitutional order and other vital national interests from military threats. Regardless of the above-mentioned approaches to the construction of the system of the Military Justice of Ukraine, one of the key issues of its functioning will be the effective organization and implementation of special training and advanced training of its personnel. In this regard, it should be noted that several key «players» (state bodies/educational institutions) operate in the system of justice bodies of Ukraine, which, in accordance with current legislation, carry out special training and advanced training of judges, prosecutors and lawyers: Training Center of Prosecutors of Ukraine, National School of Judges of Ukraine, Higher School of Advocacy.

Keywords: military justice, justice bodies, personnel training for the justice system